

ACİL DURUM EYLEM PLANLARI FARKINDALIĞINDA EĞİTİMİN ETKİSİ: İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ ALANI ÜZERİNDE BİR UYGULAMA *

Arş. Gör. Azize Sudan Aran

Bingöl Üniversitesi
Sağlık Bilimler Fakültesi
ORCID: 0000-0001-9592-2937

Prof. Dr. İsmail Erol

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
İşletme Fakültesi
ORCID: 0000-0003-3327-7068

Öz

Afetler sonucunda yaşanan can ve mal kayıplarının, afetlere karşı hazırlıklı olmayı gerektirdiği, bu süreçteki başarının ise bireylerin eğitilmesi ile mümkün olduğu bilinmektedir. Yapmış olduğumuz literatür analizi sonucunda, afet farkındalık düzeylerinde, müfredat kaynaklı farklılıkların incelendiği araştırmaların sınırlı olduğu görülmüştür. Bu çalışma ile bu alanlarda eğitime duyulan ihtiyaca işaret etmek ve literatürdeki bu boşluğa katkı sağlamak amaçlanmıştır. Bu doğrultuda eğitim müfredatında, acil durum ve afet yönetimi konularında içeriğin bulunduğu iş sağlığı ve güvenliği (İSG) alanında, eğitim alan ve almayan bireyler üzerinde uygulama yapılmış, bu içeriklerin bireylerin acil durum ve afet bilinci konularında farkındalıklarını nasıl etkilediği araştırılmıştır. Veriler, araştırma yöntemlerinden anket yöntemi uygulanarak elde edilmiştir. Araştırmada; tanımlayıcı özelliklerin, İSG eğitimi alma ve İSG öğrenim düzeyi faktörlerinin, acil eylem planları farkındalığına etkisi bağlamında hipotezler geliştirilmiş ve test edilmiştir. Verilerin analizinde; Man Whitney U Testi, Kruskal Wallis Testi, ortalama ve standart sapma, frekans ve yüzdelik değerler kullanılmış, istatistiksel anlamlılık düzeyi ise $p \leq 0,05$ olarak alınmıştır. Çalışma bulgularında; acil durum ve afet yönetimi konularındaki farkındalığın, katılımcıların eğitim müfredatlarında bu alanlara yönelik içerik bulunması ve katılımcıların eğitim düzeyi kriterleri ile anlamlı bir biçimde farklılaştığı ortaya konulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Afet ve acil durum, İş sağlığı ve güvenliği, Eğitim müfredatları

The Effect of Education on the Awareness of Emergency Action Plans: An Application on Occupational Health and Safety

Abstract

It is often stated that the loss of life and property as a result of disasters requires being prepared for disasters, and success in this process is possible by educating individuals. In the literature analysis, it was seen that the studies on the disaster awareness effect of curriculum-based differences are quite limited. With this study it is aimed to contribute to this gap in the literature. In this direction; A research was conducted on individuals who received and did not receive training in the field of occupational health and safety (OHS). Data were collected by a survey. In research; Hypotheses have been developed and tested in the context of the effect of descriptive characteristics, OHS education and OHS education level factors on the awareness of emergency action plans. In the analysis of the data; Man Whitney U Test, Kruskal Wallis Test, mean and standard deviation, frequency and percentage values were used, and the statistical significance level was taken as $p \leq 0.05$. In the study, it has been revealed that the awareness of the participants on emergency and disaster management issues differs significantly according to the content in the education curriculum and the education level criteria of the participants.

Keywords: Disaster and emergency, OHS, Training curriculum

* Makale geliş tarihi: 16.02.2021
Makale kabul tarihi: 19.10.2021
Erken görünüm tarihi: 23.06.2022

Acil Durum Eylem Planları Farkındalığında Eğitimin Etkisi: İş Sağlığı ve Güvenliği Alanı Üzerinde Bir Uygulama*

Giriş

Afet ve acil durum olgusu, uzunca bir süredir araştırmacıların ilgisini çekmiş ve bu ilgi, afet ve acil durum kavramı üzerine farklı tanımların ortaya konulmasına neden olmuştur. Örneğin, Dünya Sağlık Örgütü afet ve acil durum kavramını gelişen ve dış desteğin gerekebileceği büyüklükteki çevre bilimle ilgili olaylar olarak tanımlamıştır (Günaydın, 2019: 3). Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü'ne göre afet ve acil durum, büyük fakat genellikle yerel imkânlarla baş edilebilen çapta, ivedilik gerektiren tüm durum ve hâllerdir şeklinde betimlenmiştir (İçişleri Bakanlığı-AADYB, 2019). Türkiye, doğal afetlerin sıklıkla yaşandığı bir coğrafyada bulunmaktadır. Küresel iklim değişikliğinin etkisini hissettirmesi ile birlikte; yangın, deprem ve sel gibi afetlerin yol açtığı can ve mal kayıpları da hızla artmaktadır. Öte yandan, Türkiye'de doğal afetler kadar insan kaynaklı afetler de giderek daha büyük risk içermekte ve toplum için olumsuz etkiler yaratmaktadır. Yaşanan tüm bu kayıplar sonucunda gerek ülkemizde gerekse dünyada afetlerle başa çıkma stratejilerinin geliştirilmesi ihtiyacı doğmuştur. Küresel düzeyde ele alındığında, hiçbir ülke afetlere karşı bağımsız değildir. Afetlere hazırlık ve hafifletme stratejilerinin etkin bir şekilde tasarlanması ve uygulanması, afetlere karşı sosyal direnç geliştirmeye yardımcı olmak ve toplumun yaşam kalitesinin sürdürülebilirliği açısından hayati önem taşımaktadır (Özkazanç ve Yüksel, 2015: 746; Teo vd., 2018: 1122; Gökgöz vd., 2020: 936).

Acil durum, anında müdahale ya da reaksiyon gerektiren, beklenmeyen ve ciddi olay ya da durum olarak tanımlanır. Yaralanma, kalp krizi, mahsur kalma, yangın, ev ve iş kazaları ya da trafik kazaları gibi birçok durum, olayın ciddiyetine göre acil durum olarak değerlendirilebilir. Afet ise insanlar için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, insanın normal yaşantısını ve eylemlerini durduracak veya kesintiye uğratacak, imkânların yetersiz kaldığı olaylara verilen genel bir isimdir. Çoğu zaman can kaybı yaralanma, yapısal ve yapısal olmayan hasarlar gibi beklenmedik acil durum olayları afetle karıştırılmaktadır. Sıklıkla birlikte kullanılan acil durum ve afet kavramları

* Bingöl Üniversitesi'nin 30.12.2020 tarih ve E-2386 sayılı Etik Kurul izni ile gerçekleştirilmiştir.

birbiriyle ilgili ancak farklı içeriklere sahip kavramlardır. Acil durum ifadesi, afet yazınına 17 Ağustos 1999 Gölcük depreminden sonra Dünya Bankası'nın önerisi ile girmiştir. Her türlü doğal veya doğal olmayan koşullarla mücadele etme kapasitelerinin aşıldığı, kaynakların yetersiz kaldığı durumlar afet adını alır. Afetler doğanın kendi davranışlarından kaynaklanabileceği gibi, insanın doğaya olan etkileşiminin aşırılışması sonucunda oluşabilmektedir (ÇSGB-İSGÜM, 2017: 6; İstanbul Üniversitesi, 2021).

Afet ve acil durumla mücadele; önleme ve zarar azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme olarak sıralanabilecek dört evreden oluşmaktadır (Günaydın, 2019: 14). Afete ve acil duruma hazırlık; acil müdahale planlarının (hem bireysel hem de toplum), uyarı sistemlerinin, eğitim ve öğretimin geliştirilmesi de dâhil olmak üzere, bir afet veya acil durum meydana geldiğinde nasıl müdahale edileceğini önceden planlamayı ifade eder. Bu faaliyetler, her bir bireyin felaketlerin etkilerini önceden görerek bunlara hızlı yanıt vermesini sağlayabilmeyi amaçlamaktadır. Müdahale aşamasında her bir kuruluş, müdahale planlarını, belirli bir tehdit veya duruma göre uygulamaya koyar. Afet ve acil durum müdahalesinin temel amacı; öncelikle hayatları ve geçim kaynaklarını güvence altına almaktır. Burada esas olan, hızlı bir hasar ve ihtiyaç değerlendirmesi yapabilmektir. Acil durum sona erdikten sonra başlayan iyileştirme çalışmaları ise iyileşme evresini ifade etmektedir (Günaydın, 2019: 17-26; Brockie ve Miller, 2017: 211; Yıldızbaşı ve Gür, 2020: 57).

6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle birlikte, iş sağlığı ve güvenliği (İSG) faaliyetlerinin kapsamında, istisnai kurum ve kuruluşlar hariç tüm işyerleri acil durum ve afetle ilgili olarak gerekli faaliyetleri yapmakla yükümlü tutulmuşlardır. Kanunun ikincil mevzuatı olarak yürürlüğe giren yönetmeliklerden birisi olan İşyerlerinde Acil Durumlar Hakkında Yönetmelikle, acil durum planı hazırlanması söz konusu işyerleri için zorunlu hale gelmiştir (İADHY, 2013: Madde 7). Acil durum eylem planları, afetle mücadelede hazırlık evresinin en temel yapı taşlarından biridir. Dolayısıyla bu müdahale planlarının bilinmesi ve öneminin anlaşılması hayati önem taşımaktadır. Acil durum eylem planlarının bilinirliğinin artırılması için bireylerin eğitilmesi küresel bir ihtiyaçtır. Bu nedenle, kamu ve sivil toplum kuruluşlarının desteğiyle bu ihtiyacın giderilmesi, toplumun her bir bireyine bu farkındalığın kazandırılması, afet ve acil durumlara toplumun hızlı yanıt verebilmesi açısından gereklidir (Özkazanç ve Yüksel, 2015: 746).

Devletin toplumda refah ve sosyal koruma sağlamak amacıyla uyguladığı politikalar bütününe sosyal politika denir. Geniş anlamda sosyal politika tüm sosyal alanlar ile ilgilenerken bütün sosyal grupların sorunlarına çözüm üretmeyi amaçlamaktadır (Canbey Özgüler, 2020: 7). İSG faaliyetleri, çalışma ortamında çalışanların refahını sağlaması yönü ile sosyal politikaya hizmet etmektedir. İş sağlığı ve güvenliği, çalışanların en önemli hakları arasında yer almaktadır. Bu

hakkın kullanılmasındaki en önemli unsur çalışanların çalışma ortamından kaynaklanan sağlık ve güvenlik risklerine karşı korunması, bu korumanın geliştirilmesidir (Soy, 2010: 3). İSG faaliyetlerinin bu yönü ile temel bir sosyal politika aracı olduğu söylenebilir. İSG uygulamalarının eksikliği iş kazası ve meslek hastalığı gibi birçok olumsuz duruma yol açmaktadır. Can kaybı, maddi kayıplı kazalar, üretimde aksama ve verimlilik kaybı gibi sonuçlar başta çalışanları ve işletmeleri sonrasında ülke ekonomisini ve refah düzeyini etkilemektedir. Çalışma hayatında İSG uygulamalarının yerine getirilmesi daha etkin çıktılar elde edilmesini sağlar. Bu sayede ülke ekonomisi de olumlu etkilenerek toplumsal kalkınma yukarı yönlü ivme kazanır (Karamık ve Şeker, 2015: 576). İSG faaliyetleri, çalışanların çalışma ortamından kaynaklanan sağlık ve güvenlik risklerine karşı korunması, bu korumanın geliştirilmesini esas almaktadır. Bu faaliyetler arasında acil durum ve afet eylem planlarının hazırlanması ve bilinirliğinin artırılması uygulamaları da yer almaktadır. Acil durum ve afetlerde bireysel farkındalığın artırılmasında olduğu gibi, İSG'nin yaygınlaştırılmasında eğitim temel ihtiyaçtır.

Ülkemizde; ilk, orta, lise ve yükseköğretim düzeyinde kurumlar, bireylerin eğitilmesi rolünü üstlenmiştir. Bu kurumların eğitim müfredatlarında, afet ve oluşum gibi konular genel hatları ile yer alsada afet öncesi zararları hafifletme önlemleri ile afet sırasında ve afet sonrası davranışa ilişkin konular yeterli değildir (Özkazanç ve Yüksel, 2015: 752). Eğitim müfredatlarında acil durum ve afet yönetimine yönelik içeriğin farklı düzeylerde olmasının, kişilerin acil durum ve afet bilinci konularında farkındalıklarını etkileyebildiği düşünülmektedir. Literatürde, farklı alanlarda ihtisaslaşmış bireylerin afet ve acil durum farkındalığının araştırıldığı çalışmalar yer almaktadır. Bu çalışmalarda kişilerin öğrenim gördükleri alanlara göre farklı düzeylerde afet ve acil durum farkındalığına sahip oldukları görülmektedir (Özkazanç ve Yüksel, 2015: 747; İytemür ve Tekeli Yeşil, 2020: 141; Parlak, 2019: 41; Gerdan, 2014: 167; Koçak ve Kara, 2019: 1143). Bu çalışmalardan hareketle; eğitim müfredatında acil durum ve afet yönetimi konularında içeriğin bulunduğu bölümlerde eğitim almış bireyler ile içeriğin bulunmadığı bölümlerde eğitim almış bireyler arasındaki farklılıkların tespit edilmesi amaçlanmış ve bu çalışma yürütülmüştür.

İSG eğitim programları ve bu alana ilişkin dersler afet ve acil duruma ilişkin bilgi ve farkındalığın oluşturulmasını hedeflemektedir. İSG eğitimi veren kurumların müfredatlarında afet ve acil durum konularında ders içeriklerinin yer alması, acil durum eylem planları hazırlama, uygulama gibi içeriklerin bulunması, bu alanda eğitim gören kişilerin farkındalık ve bilgi düzeylerini etkilediği düşünülmektedir. İSG eğitimi bu anlamda farkındalığı arttırmak ve önleyici yaklaşım kültürünü oluşturmak açısından önemlidir (Aydoğan, 2021: 264). Araştırmanın çıkış noktası bu düşünce olmuştur. Afet ve acil durumların çalışma ortamında da tehlike oluşturması nedeni ile İSG faaliyetlerinin konusu

ile doğrudan ilişkisi bulunmaktadır. Dolayısıyla İSG bilgi düzeyleri ve acil durum eylem planları farkındalığı arasında ilişki olduğu söylenebilir. Ayrıca, iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin bilgi düzeyi ile acil durum eylem planları farkındalığı arasındaki ilişkinin analiz edilmesi, bu programların başarı düzeyini sergilemek açısından da önemlidir.

Literatürde müfredat kaynaklı inceleme yapan araştırma sayısı oldukça sınırlıdır. Mevcut çalışmalar, sosyal kırılganlığı yüksek gruplar ve sağlık kurumu çalışanları üzerinde yoğunlaşmıştır. Buna ek olarak literatürde, İSG eğitimi almış bireyler ve müfredat kaynaklı afet farkındalık düzeyi üzerine yapılan çalışmalar istenen düzeyde değildir. Bu araştırma; eğitim müfredatında, acil durum, afet yönetimi, risk önleme/azaltma gibi önleyici yaklaşım esaslı içerikler bulunan alanlarda eğitim gören katılımcıların acil durum eylem planları farkındalığını ortaya koyma ve İSG alanında verilen eğitimlere duyulan ihtiyacı sergileme amacı taşıması nedeni ile literatüre katkı sağlayacaktır.

Bu çalışma, bireylerin acil durum eylem planları konularında bilgi düzeylerini ölçmek ve bunun eğitimle ilişkisini ortaya koyarak aşağıdaki üç temel araştırma sorusunu yanıtlamayı amaçlamaktadır:

-Bireylerin cinsiyet, yaş gibi tanımlayıcı özelliklerinin acil eylem planları farkındalığı üzerinde bir etkisi var mıdır?

-Bireylerin, eğitim programında afet yönetimine ilişkin içeriklerin bulunduğu İSG bölümünden eğitim almaları, acil eylem planları farkındalıklarını nasıl etkiler?

- İSG bölümünde öğrenim gören ve eğitim müfredatında afet yönetimi ile ilgili içerikler bulunan bireylerin bu alandaki öğrenim düzeyinin (ön lisans, lisans, lisansüstü) acil eylem planları farkındalığı üzerinde etkisi var mıdır?

Çalışmanın ilerleyen bölümleri şu şekilde sıralanmıştır: Birinci bölümde Afet ve acil durum farkındalığı, acil durum eylem planları, eğitim ve afet farkındalığı konularında bilimsel yazın taraması yapılmış ve literatüre dayalı olarak hipotezler geliştirilmiştir. İkinci bölümde materyal ve yöntem açıklanırken, üçüncü bölümde uygulama ve çalışma bulgularına yer verilmiştir. Son olarak, elde edilen bulgular tartışılarak ulaşılan sonuçlar ışığında öneriler geliştirilmiştir

1. Bilimsel Yazın Taraması ve Hipotez Geliştirme

1.1. Afet ve Acil Durum Farkındalığı

Ülkelerin afet ve acil durumlarla başa çıkma kabiliyetleri gelişmişliğin göstergelerinden biri olarak kabul edilmektedir. Afet riskinin azaltılması, afet kaynaklı insani ve ekonomik kayıpların daha çok yaşandığı, gelişmekte olan

ülkelerde giderek önem kazanmakta ve devlet politikası haline gelmektedir. AlQahtany ve Abubakar (2020:1) çalışmalarında gelişmekte olan bir Suudi Arabistan ülkesi için, afet riski azaltılması konularında bir farkındalık araştırması yapmışlardır. Çalışmada, ülkede farkındalık alanında yapılan çalışma sayısının yetersiz olduğu ifade edilmiş, bu alanda yapılan çalışma sayısının artırılmasına işaret edilmiştir. Çalışma, Suudi Arabistan'ın kıyı metropolü Dammam'da yürütülmüştür. Araştırmanın elde ettiği bulgulara göre; katılımcıların neredeyse üçte ikisi (%64,7) afet farkındalığına sahipken, %81'i afet riskleri konusunda endişeli, yarıdan azı (%47,3) ise yerleşim yerlerinin risk altında olabileceğine inanmaktadır. Buna ek olarak, katılımcıların %37'si afetlerin hem doğal faktörlerden hem de insan faaliyetlerinden kaynaklandığını düşünürken, yaklaşık yarısı (%54) afet risklerinin azaltılmasına kişisel katkı sağlanabileceğini düşünmektedir. Varol (2017:193) ise çalışmasında afet yönetimi, afet eğitimi ve afet farkındalığı konularında araştırmalar yapmıştır. Çalışmasında Amerika ve Türkiye'deki Acil durum ve Afet yönetimi programlarını içeriklerini ve sayılarını çıkarımsal istatistik ile karşılaştırarak, ülkelerin genel bir farkındalık çerçevesini sunmaya çalışmıştır (Varol, 2019: 197-202). Karaman (2018: 493) ise afet farkındalığı ve etkin uyarı sistemlerinin ilişkisini ele almıştır. Çalışmasında "farkındalık" anketleri aracılığıyla, web üzerinden ilgi gruplarına yönelik durum tespitine yapmıştır. Bu şekilde ayrıca "afetlerde erken uyarı" konusunda devletin tutumu ve halkın bu konudaki bilgisi ve ilgisinin derecesini ölçmeyi hedeflemiştir. Araştırma sonuçlarına göre; kamu yönetiminin erken uyarıya ilişkin bilgilendirmelerinden halkın %38,4'ü bilgi sahibi iken, %61,6 oranında bir grup ağırlıklı olarak bilgi sahibi değildir (Karaman, 2018: 507).

Afet ve acil durum farkındalığı konusundaki çalışmaların uygulama sahası oldukça çeşitlidir. Al-Hajj ve diğ. (2020:1-2) çalışmalarında, kapsamlı bir literatür taraması yaparak, hastane afet ve acil durum hazırlık aracı geliştirmişlerdir. Önerilen veri toplama aracı Lübnan hastanelerindeki acil durum ve afete hazırlık düzeyini ve bunların karmaşık acil durumlar ve insani krizlerle başa çıkmaya hazır olup olmadıklarını sistematik olarak değerlendirmek için kullanmışlardır. Çalışmaya katılan hastanelerin tamamında (%100) acil durum planlarının olduğu, bu planların %83'ünün iyileştirilmiş veriler içerdiği ifade edilmiştir. Benzer şekilde, Al Thobaity ve diğ. (2015: 160) çalışmalarında, Suudi Arabistan'daki hemşirelerin afet yönetimi bilgi düzeylerini araştırmışlardır. Yazarlar, afete hazırlık değerlendirme anketi kullanarak veri toplamışlardır. Askeri ve kamu alanlarında çalışan hemşirelerin afet farkındalık düzeylerinde anlamlı farklılıklar bulunmuş ($p < 0,05$), katılımcıların afete hazırlık için bilgi ve becerilerini edindikleri en yaygın kaynakların, tatbikatlar ($n = 280$; %71) ve eğitim uygulamaları ($n = 148$; %37,47) olduğu ortaya konulmuştur.

Literatürde, çeşitli meslek gruplarının afet ve acil durum farkındalık düzeylerine etkisi alanında yapılan çalışmaların yanı sıra, bireylerin tanımlayıcı

özelliklerinin afet ve acil durum farkındalık düzeylerine etkisi alanında yapılan çalışmalar da bulunmaktadır. Başlıca araştırma çalışmaları, afet yönetiminin azaltma aşamasında insanların demografik özellikleri ve sosyal göstergelerinin afet kırılganlığı üzerindeki etkilerine odaklanmıştır. Afet kırılganlığını değerlendirmenin anahtar boyutları arasında istihdam, gelir seviyesi, barınma (örneğin evsizlik), kültürel geçmiş, eğitim seviyesi, yaş, cinsiyet ve engelli olma durumu bulunmaktadır. Brockie ve Miller (2017: 212); sosyal kırılganlığı yüksek yaş gruplarındaki (73+) bireylerin afet farkındalık düzeylerini incelemişler, Avusturalya’da bu yaş grubundaki bireylerin, afet yaşam döngüsünün dört aşamasının tamamında yüksek düzeyde afet ve acil durum farkındalığına sahip oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Benzer şekilde Kaluarachchi de (2013: 301) yapmış oldukları görgül çalışmada diğer yaş gruplarına kıyasla 75 ile 84 yaşları arasındaki bireylerin mahallelerinde yaşayabilecekleri afetlerin türü ve doğası hakkında yüksek düzeyde farkındalığa sahip olduklarını bulmuştur. Afet bilinci, özellikle düşük sosyo-ekonomik geçmişe sahip insanlar arasında, azaltma ve afete hazırlık aşamalarını verimli bir şekilde uygulamak için kritik bir faktördür (Kaluarachchi, 2013: 302). Teo ve diğ. (2018: 1121) çalışmalarında; temel afet bilgi kaynaklarını ve afet farkındalık düzeylerini nasıl şekillendirdiğini belirlemek için sosyo-ekonomik şartları düşük olan ve olmayan nüfus gruplarını karşılaştırmışlardır. Sosyo ekonomik durumu yüksek olan grubun (%43,7) afetler hakkındaki farkındalığını, sosyo ekonomik durumu düşük olan gruba (%28,6) kıyasla daha yüksek bulmuşlardır. Benzer şekilde, sosyo ekonomik durumu yüksek olan grup (%20,3), sosyo ekonomik durumu düşük olan gruba (%17) kıyasla sokaklarında ve evlerinde doğal afetlerin etkisi hakkında daha yüksek düzeyde farkındalığa sahiptir.

Yapmış olduğumuz literatür analizi sonucunda; afet bilincinin eğitim seviyesi, yaş, sosyo-ekonomik durum gibi çeşitli tanımlayıcı faktörlerden etkilendiği ifade edilebilir.

1.2. Acil Durum Eylem Planları

Acil durum müdahale planları, bireylerin afet ve acil durum risk algılarını ve olay anında ilgili davranışlarını iyileştirmeyi ve böylece olası güvenli olmayan eylemleri azaltmayı amaçlayan bir dizi uygulamayı içerir. Literatürde, pek çok araştırmacı afet ve acil durumu yönetmek için uygun araçların benimsenmesinin kişilerin güvenliğini sağlamanın önemli bir parçası olduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda acil durum eylem planları, bireylerin afet ve acil durumla mücadele konularındaki algılarının önemli bir bileşeni olarak ortaya çıkmaktadır (AlQahtany ve Abubakar, 2020; Al-Hajj vd., 2020; Parlak, 2019: 45). Parlak (2019: 45) çalışmasında, acil durum müdahale planlarının afet ve acil durumla mücadeledeki etkinliği üzerine bir araştırma yürütmüştür. Çalışmada; İSG’ye

önem verme faktörü ile acil durum eylem planı faktörü arasındaki ve İSG işlevsizlik faktörü ile acil durum eylem planı faktörü arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada her iki İSG faktörünün, acil durum eylem planı faktörü ile arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur ($p<0,05$). İytemür ve Tekeli Yeşil (2020: 141) benzer şekilde sağlık çalışanları üzerinde acil durum eylem planları farkındalığı konusunda çalışma yürüterek, hemşirelerin ‘hastane acil durum planlarını (HAP)’ ne derece bildiklerini araştırmıştır. Çalışmanın bulgularına göre, hemşirelerin bir bölümünün ($n=48$; %20) hastane afet ve acil durum planları dokümanını görmediğini, önemli bir bölümünün de HAP’daki görevini bilmediği ($n=127$, %53) ortaya konulmuştur. Afet ve Acil Durum Farkındalığı ile Acil Durum Eylem Planları bölümlerinde yaptığımız literatür analizinin sonucunda; acil durum eylem planları ve afet farkındalığı konularında H1 hipotezi geliştirilmiştir.

H1: Katılımcıların Tanımlayıcı Özellikleri, Acil Durum Eylem Planları Farkındalığı Üzerinde Anlamlı Bir Fark Oluşturur.

1.3. Eğitim ve Afet Farkındalığı

Literatürde, bireylerin acil durum konularında eğitilmesinin, acil durum ve afetle mücadelede ve bunlardan kaynaklanan kayıpları azaltmada önemli bir rol oynadığı kabul edilmektedir. Eğitim bireylerin ve toplumların zarar görebilirliğini azaltan temel bir faktördür (Mızrak, 2018: 57). Shah ve diğ. (2020) afetlere hazırlıklı olmanın, afet riski azaltma açısından zorunluluktan ziyade bir seçime tabi olduğu az gelişmiş ülkelerde, eğitim kurumlarının acil durum hazırlığına ilişkin afet risk yönetimi anlayışlarını incelemiştir.

Afet riskini azaltma eğitimleri bireyleri, toplumları, kurumları ve devletleri bazen tüm dünyayı afetlere karşı hazırlar, korur ve bilgilendirir (Mızrak, 2018: 57). Afet riskini azaltma eğitim programları, afet riskine neden olan faktörler hakkında farkındalık yaratmak için gereklidir (Teo vd. 2018: 1121). Parham ve diğ. (2021) afet riskini azaltma eğitim programları konusunda, ortaokul öğrencilerinin afet riski algısındaki değişikliklerle ilgili geniş bir çalışma yürütmüşlerdir. Çalışmada, eğitim müfredatlarında afet riskini azaltma konularının yer almasının, çocuk popülasyonlarında afete dayanıklılık bilinci oluşturma açısından önemli olduğu ifade edilmiştir. Buna ek olarak çalışma, Birleşmiş Milletler Küresel Platform Toplantılarının, Afet riskini azaltma konusunu, eğitim müfredatlarına bütünleştirme yönünde çalıştığına değinmiştir. Birleşmiş Milletler Küresel Platform Toplantıları, 2015 yılına kadar afet riskini azaltma konularını eğitim müfredatıyla bütünleştirme yönünde çalışmalar yürütmüştür. 18 Mart 2015 tarihinde, Japonya’nın Sendai kentinde düzenlenen Üçüncü BM Dünya Konferansı’nda kabul edilen Sendai Çerçevesi kapsamında;

afet riskini azaltma ve eğitim konularında yapılan çalışmalar ivme kazanmıştır (BM, 2015: 35).

Parham ve diğ.'nin (2021) ortaokul öğrencileri üzerinde yürüttüğü afet riski algısındaki değişikliklerle ilgili çalışmasına benzer bir çalışma da Özkazanç ve Yüksel (2015) tarafından yapılmıştır. Özkazanç ve Yüksel (2015: 746), eğitim müfredatlarında afet riskini azaltma konularının yer almasını yükseköğretim düzeyinde ele almışlardır. Ayrıca acil durum ve afet bilincine yönelik müfredat kaynaklı inceleme yapmışlardır. Çalışmalarında, yükseköğretim düzeyinde öğrencilerin afet farkındalık ve duyarlılık düzeylerine dikkat çekmek için, lisans düzeyinde öğretim gören şehir ve bölge planlama öğrencileri üzerinde bir afet farkındalığı çalışması yürütmüşlerdir. Çalışma, yükseköğretim düzeyindeki öğrencilerin farkındalık düzeyini ortaya çıkararak, tüm toplum tarafından erişilebilir olan afet azaltma eğitimine duyulan ihtiyaca işaret etmeyi amaçlamıştır. Koçak ve Kara da (2019: 1143) afet yönetimi ve güvenlik konularında acil yardım ve afet yönetimi bölümü ile kamu yönetimi bölümü öğrencilerinin bilgi düzeylerini araştırdıkları çalışmada, müfredat farklılıklarının öğrencilerin bilgi düzeylerini nasıl etkilediğini incelemiştir.

Aydoğan (2021:269) sağlık bölümü öğrencileri üzerinde yürüttüğü çalışmada, katılımcıların çevre sağlığı ve güvenliği farkındalıklarının İSG eğitimi alma durumundan nasıl etkilendiğini araştırmıştır. İSG eğitimi alan ve almayan katılımcılarla yürüttüğü çalışmada, İSG eğitiminin çevre farkındalığına düşük oranda katkısı olduğunu bulmuştur. Bu çalışmalara dayanarak; acil durum eylem planları ve afet farkındalığı konularında H2 hipotezi geliştirilmiştir.

H2: Eğitim Müfredatında Acil Durum ve Afet Yönetimi Konularında İçeriğin Bulunması, Acil Durum Eylem Planları Farkındalığı Üzerinde Anlamlı Bir Fark Oluşturur.

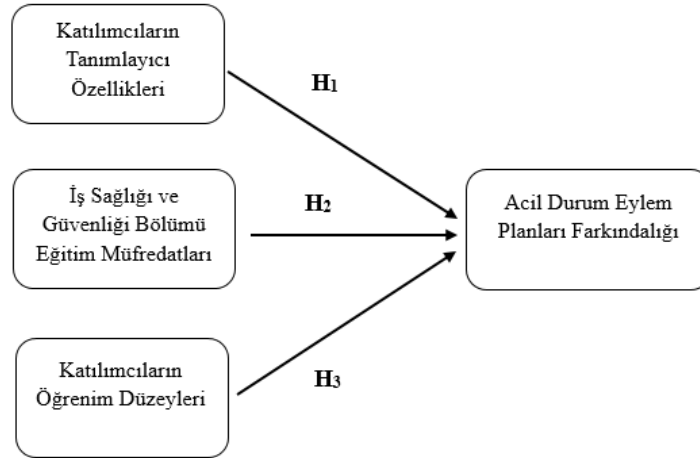
Katılımcıların ihtisas gördükleri alanda uzmanlaşma düzeylerinin farkındalıklarını nasıl etkilediğine yönelik araştırmalar oldukça sınırlıdır. Gerdan (2014: 164) çalışmada, bireylerin alanlarına bakılmaksızın, öğretim düzeyinin bireylerdeki afet bilinci farkındalığı üzerine etkilerini tespit etmek için, akademik personel, idari personel ve öğrenciler arasındaki afet farkındalık düzeylerini araştırmışlardır. Akademik personelin farkındalık düzeyinin (Ort. = 43.07) idari personele göre (Ort. = 40.77) yüksek olduğu bulunmuştur. Öğrenciler arasında yapılan analizlerde; fen ve mühendislik alanlarında eğitim gören öğrencilerin, acil durum ve afet konularında farkındalıklarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca 4. Sınıf öğrencilerinin alt sınıflara göre farkındalıkları daha yüksek bulunmuştur. Benzer bir çalışma da MacDonald ve diğ. (2017: 361) tarafından yürütülmüştür. Çalışmalarında, bir afet eğitim programının öğrenciler,

öğretmenler ve ebeveynler üzerindeki etkisini araştırarak, bilişsel farklılıklarını incelemişlerdir. Öğrenim düzeyinin farkındalığa etkisine yönelik bir diğer çalışma Oliveira ve arkadaşları (2020) tarafından yapılmıştır. Oliveira ve diğ. (2020) çalışmalarında farklı eğitim düzeylerine sahip bölge sakinlerinin orman yangınlarına ilişkin algılarını araştırmışlar, yüksek eğitim düzeyine sahip kişilerin orman yangını hafifletme önlemlerini benimseme olasılığının daha yüksek olduğunu bulmuşlardır.

Bu çalışmalara dayanarak; acil durum eylem planları ve afet farkındalığı konularında H3 hipotezi geliştirilmiştir.

H3: Katılımcıların Öğrenim Düzeyi, Acil Durum Eylem Planları Farkındalığı Üzerinde Anlamlı Bir Fark Oluşturur.

Araştırmada varsayılan hipotezler ve geliştirilen kavramsal model Şekil 1’de özetlenmiştir.

Şekil 1. Kavramsal Model ve Önerilen Hipotezler

2. Materyal ve Metot

Çalışmanın bu kısmında, araştırmanın kapsamı ve yöntemi hakkında bilgi verilmiştir. Çalışma kapsamında, İSG eğitimi alan ve almayan bireyler üzerinde araştırma yapılmış ve veriler istatistikî yöntemler kullanılarak analiz edilmiştir. Yöntemle ilgili ayrıntılar ilerleyen bölümlerde sunulmuştur.

2.1. Katılımcılar

Çalışmanın evrenini Türkiye’deki 10 milyona yakın lisans mezunu ve 150 bine yakın İSG uzmanı oluşturmaktadır (İSG-Kâtip, 2019). Çalışmaya İSG alanında ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde eğitim almış ve herhangi bir İSG eğitimi almamış kişiler katılmıştır. Çalışmanın örnekleme, evren büyüklüklerine karşılık örneklem büyüklüğü tablosu kullanılarak belirlenmiştir (Ural ve Kılıç, 2011: 58). Buna ek olarak, örneklem büyüklüğü hesaplama aracı kullanılarak iki sonuç karşılaştırılmıştır (Creative Research Systems, 1982). Evren büyüklüklerine karşılık örneklem büyüklüğü tablosu kullanılarak % 95 güven düzeyinde ($\alpha = 5\%$), 100000+ örneklem hacmi için örneklem büyüklüğü 384 olarak bulunmuştur. Buna ek olarak, örneklem büyüklüğü hesaplama aracı kullanılarak iki sonuç karşılaştırılmıştır. Çalışma esnasında veri kayıpları olması olasılığı dikkate alınmış ve örneklemin % 5’i de eklenerek toplam örneklem büyüklüğü 403 olarak bulunmuştur. Veri toplama süreci sonrasında değerlendirmeye alınan 390 anketi dolduran katılımcıların İSG alanındaki eğitim durumlarına ilişkin veriler ve katılımcı sayıları Tablo 1. de özetlenmiştir. Böylelikle, müfredat kaynaklı eğitim farklılıklarının kişilerin afet farkındalığı üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmaktadır.

Tablo 1. Katılımcıların İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitim Bilgileri

İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitim Bilgisi	Frekans	% Oran
Ön lisans	39	10
Lisans	114	29
Yüksek Lisans	95	24
Doktora	10	3
Diğer	61	16
İSG Eğitimi Almayan	71	18
Total	390	100

2.2. Veri Toplama Süreci

Çalışma, 2020 yılının son çeyreğinde İSG alanında eğitim almış veya öğrenim görmüş yetkin kişilere anket uygulanarak gerçekleştirilmiştir. Covid-19 Pandemisi’ne ilişkin kısıtlar göz önünde bulundurularak, anket uygulaması çevrimiçi olarak yürütülmüştür. Çalışmanın doğruluğu ve güvenilirliğini sağlamak amacıyla, ankete katılanların isimleri istenmemiş, anketlerin bireysel olarak ve farklı zaman dilimlerinde doldurulmasına özen gösterilmiştir.

Bu araştırmada, *Acil Durum Eylem Planları Farkındalığı Anketi* kullanılmıştır. Anket literatürdeki benzer araştırmalar incelenerek oluşturulmuştur (İytemür ve Tekeli Yeşil, 2020: 141; Parlak, 2019: 45). Anket; katılımcıların demografik özellikleri, acil durum ve afet yönetimi alanındaki eğitimlerine ilişkin bilgiler ve çalıştıkları (veyahut eğitim gördükleri) kurumlardaki acil durum eylem planlarına ilişkin toplam 21 sorudan oluşmaktadır. Acil durum eylem planlarına ilişkin sorulan sorularda ‘Evet’, ‘Hayır’, ‘Bilmiyorum’ yanıtlarından oluşan üçlü değerlendirme aracı kullanılmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkenleri; yaş, cinsiyet, İSG eğitim bilgilerinden oluşan demografik özelliklerdir. Aynı zamanda, acil durum ve afet yönetimi alanındaki eğitimlerine ilişkin bilgiler, maruz kalınan ve görev alınan acil durum ve afet bilgileri de bağımsız değişkenler olarak değerlendirilmiştir. Araştırmanın bağımlı değişkeni ise acil durum ve eylem planlarına yönelik ifadelerdir.

Buna ek olarak, katılımcıların acil durum eylem planları farkındalığı puanları normal dağılım göstermediği için, verilerin analizinde parametrik olmayan testler kullanılmıştır. Karşılaştırılan grup sayısının üçten fazla olduğu değişkenlerde Kruskal Wallis, iki olduğu değişkenlerde ise Mann Whitney-U testi uygulanmış, % 5 hata payı ve % 95 güven aralığı ile çalışılmıştır.

Verilerin analizinde ise IBM SPSS Statistic 22.0 programı kullanılmıştır.

2.3. Verilerin Güvenilirliği ve Geçerliliği

Güvenilirlik, bilimsel araştırmaların şartlarından biridir. Çalışmalarda genellikle güvenilirlik göstergesi olarak güvenilirlik katsayısı hesaplanır. Hesaplanan katsayı 0-1 arasında değerler alır (Çınar ve Temelli, 2017: 43). Güvenilirlik katsayısını hesaplamak için farklı yöntemler kullanılmakla birlikte, bu çalışmada veri toplama aracının iç tutarlılığını ölçmek için iç tutarlılık katsayısı (Cronbach’s Alpha) hesaplanmıştır. Bulunan Cronbach’s Alpha değeri ($\alpha = 0,829$), güvenilirlik katsayısı alt sınırın ($\alpha = 0,60$) üzerinde bir değer olup, bu değere göre anketin güvenilir olduğu ifade edilebilir. Ayrıca çalışmada yer alan her bir ifadenin, güvenilirliğe etkisi incelenmiştir. Ankette yer alan ifadeler birer birer çıkarıldığında da güvenilirlik $\alpha = 0,754+$ seviyesindedir. Bu da acil durum eylem planları farkındalığı anketinin içsel tutarlılığının yüksek ve tüm ifadelerin güvenilir olduğunu desteklemektedir.

2.4. Normallik Testleri ve Uygun Hipotez Testi Seçimi

Verilerin normallik varsayımı analizlerinde betimsel ve grafiksel yöntemlere başvurulmaktadır. Verilerin dağılımlarının, aritmetik ortalama, medyan, çarpıklık ve basıklık katsayıları gibi istatistikler üzerinden incelenmesi,

betimsel yöntemler olarak belirtilmektedir (Abbott 2014: 10-15). Sonuçlar betimsel yöntemlerle incelendiğinde; aritmetik ortalama, mod ve medyan değerlerinin birbirine eşit veya yakın olması, basıklık ve çarpıklık değerlerinin ± 1 sınırları içinde 0'a yakın olması ve çarpıklık ve basıklık değerlerinin kendi standart hatalarına bölünmesi ile hesaplanan çarpıklık ve basıklık indekslerinin ± 2 sınırları içinde 0'a yakın olması, standart sapma ile ortalamanın oranını yüzde olarak ifade eden bağıl değişim katsayısının 25 ile 30 aralığında olması normal dağılımın varlığına kanıt olarak değerlendirilmektedir (Tabachnick ve Linda, 2019: 68-75; McKillup, 2012: 5-48 ; Wilcox, 2012: 385-400; Howitt ve Cramer: 455-475, 2011; Lind vd., 2006: 10-35).

3. Uygulama ve Bulgular

3.1. Katılımcılara İlişkin Tanımlayıcı Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde, katılımcıların demografik bilgileri ile acil durum ve afet yönetimi konularında sorulan sorulara ilişkin yanıtlarına yer verilmiştir. Tanımlayıcı sorulardan elde edilen veriler, katılımcıların çoğunlukla lisans (%29,7) ve lisansüstü (%27) eğitim almış bireylerden oluştuğunu göstermektedir. Eğitim düzeylerindeki farklılıkların çeşitliliği, anket sonuçlarının geçerliliğini arttırmak için gerekli olmakla birlikte, örnekleme çeşitli eğitim düzeylerinin temsil edildiğini ortaya koymaktadır. Tablo 2 ve Tablo 3, araştırmaya katılan kişilerin tanımlayıcı özellikleri ile afet ve acil durum konularındaki eğitim düzeylerine genel bir bakış sunmaktadır.

Tablo 2. Katılımcıların Tanımlayıcı Özelliklerine İlişkin Bulgular

Tanımlayıcı Veriler	N	%	
Cinsiyet	Erkek	193	49,5
	Kadın	197	50,5
Yaş	18-24	125	32,1
	25-34	206	52,8
	35-44	39	10
	45-54	13	3,3
	55+	7	1,8
İSG Eğitim Düzeyi	Ön lisans	39	10
	Lisans	116	29,7
	Yüksek Lisans	95	24,4
	Doktora	10	2,6
	Diğer	59	15,1
	İSG Eğitimi Almadım	71	18,2

Tablo 3’de görüleceği gibi, katılımcıların %88,7’sinin hayatlarında en az bir kez afet ve acil durum ile ilgili eğitim aldığı, %93,6’sının afet acil durum konularında en az bir eğitim aldığı ve %78’nin ise acil durumlarda ilgili en az bir kez tatbikata katıldığı ortaya konulmuştur. Katılımcıların %93,6’sı ilk yardım temel eğitimini almıştır. Toplum afet gönüllülüğü eğitimi alanların oranı %10,9 ile son sıradadır

Tablo 3. Acil Durum ve Afet Yönetimi Konularına İlişkin Bulgular

İfadeler	Yanıtlar	N	%
1- Afet ve Acil Durumla İlgili Herhangi Bir Eğitim Aldınız mı?	Evet	283	72,6
	Hayır	107	27,4
2- Afet ve Acil Durum Konusunda Hangi Eğitimleri Aldınız?	İlk Yardım Eğitimi	265	93,6
	Toplum Afet Gönüllülüğü Eğitimi	31	10,9
	Yangın Güvenliği Eğitimi	124	43,8
	Afet ve Acil Durum Bilinci Eğitimi	94	33,2
	Arama Kurtarma ve Tahliye Eğitimi	73	25,7
	İşyeri Afet ve Acil Durum planlama Eğitimi	86	30,3
3- Bugüne Kadar Herhangi Bir Afet Ya Da Acil Durum (Deprem, Salgın, Patlama, Yangın Vb.) Yaşadınız mı?	Evet	346	88,7
	Hayır	44	11,3
4- Hangi Afet Ya da Acil Durumu Yaşadınız?	Deprem	321	92,7
	Salgın	221	63,8
	Patlama	25	7,2
	Sel	31	9
	Yangın	46	13,3
	Diğer	12	3,5

Katılımcıların %92,7’si en az bir kez deprem afetini yaşamış ve %91,2’si ise yaşadığı bölgenin deprem olma riskini taşıdığını ifade etmiştir. Şahit olunan afet ve acil durumlar arasında diğer seçeneği (%3,5) en az oyu almıştır. Katılımcıların %12’si bugüne kadar herhangi bir afet ya da acil durumda görevli olarak çalışmıştır. Afet ve acil durumla ilgili gönüllü bir sivil toplum kuruluşuna üye olanların oranı ise %11,7 olarak bulunmuştur. Katılımcıların %78’nin acil durumlarda ilgili en az bir kez tatbikata katılmış, bunların %57’si 1-3 kez, %20,5’i ise 4 ve daha fazla sayıda tatbikata katılmıştır.

Tablo 3. (Devam) Acil Durum ve Afet Yönetimi Konularına İlişkin Bulgular

İfadeler	Yanıtlar	N	%
5-Acil Durumlarla İlgili Katıldığımız Tatbikat Sayısı Nedir?	Hiç almadım	86	22
	Tatbikat 1-3	224	57,5
	4 ve daha fazla	80	20,5
6-Bugüne Kadar Herhangi Bir Afet Ya Da Acil Durumda Görevli Olarak Çalıştınız Mı?	Evet	47	12
	Hayır	343	88
7-Afet ve Acil Durumla İlgili Gönüllü Bir Sivil Toplum Kuruluşuna Üyeliğiniz Var Mı?	Evet	46	11,7
	Hayır	344	88,2
8-Yaşadığınız Bölge/Şehir İçin Afet ve Acil Durum Oluşturabilecek Tehlikeleri Belirtiniz.	Deprem	356	91,2
	Sel	106	27,1
	Toprak Kayması	91	23,3
	Salgın	252	64,6
	Kimyasal Sızıntı	28	7,1
	Yangın	193	49,5
	Patlama	114	29,2
Diğer	45	11,5	
9-Çalıştığınız / Çalışacağınız Kurumda Afet ve Acil Durum Planlarının Gerekli Olduğunu Düşünüyor Musunuz?	Evet	368	94,4
	Hayır	22	5,6
10-Afet ve Acil Durum Planları Sizce Neden Gereklidir? *	Ülkemizde afet ve acil durumları sürekli yaşadığı için	298	76,4
	Her Kurumun/İşyerinin afet ve acil durum planları olması gerektiği için	238	61
	Acil Durum Eylem Planlarının yapılması yasal zorunluluk olduğu için	149	38,2
	Acil durum eylem planı yapma ve gereklerini uygulama zorunluluğu getirilmesi iş güvenliği için önemli bir adım olduğu için	271	69,5

	Eğitim alınan/Çalışılan kurum büyük bir yer olduğu için	85	21,8
	Diğer	35	9
	Bilmiyorum	1	0,25
	Afet ve acil durum planları olsa bile uygulanacağını düşünmediğim için	14	3,6
11-Afet ve Acil Durum Planları Sizce Neden Gerekli Değildir? *	Afet ve acil durum yaşanırsa herkes ne yapacağını bildiği için	3	0,77
	Bilmiyorum	6	1,5
	Diğer	4	1,02

*Birden çok seçenek işaretlenebilen ifade.

Acil durum eylem planlarının gerekliliği konusunda katılımcıların görüşleri alınmış ve %94,4'ünün bu planları gerekli bulduğu belirlenmiştir. Gerekli bulanlar ve bulmayan katılımcıların gerekçeleri araştırılmıştır. Ülkemizde afet ve acil durumları sürekli yaşadığı için (katılımcıların %76,4'ü) acil durum eylem planlarının gerekli olduğunu düşünenler ile acil durum eylem planı yapma ve gereklerini uygulama zorunluluğu getirilmesinin iş güvenliği için önemli bir adım olduğunu (katılımcıların %69,5'i) düşünenlerin ağırlıkta olduğu görülmüştür. Katılımcıların %3,6'sı ise afet ve acil durum planları olsa bile uygulanmayacağını dolayısıyla gerekli olmadığını düşünmektedir.

3.2. Normallik Testleri ve Hipotez Testi Seçimine İlişkin Bulgular

Çalışmada; acil durum eylem planları farkındalığı konusunda beş adet ifade betimsel yöntemlerle bireysel olarak analiz edilmiş, normallik test edilmiş ve grup için varyansların eşitliği de kontrol edilmiştir. İfadelere yönelik; ortalama, medyan, standart sapma, basıklık ve çarpıklık değerleri Tablo 4' te verilmiştir. Tablodaki her bir ifadenin betimsel yöntemlerle analizine ek olarak yine her ifade, Shapiro Wilk-Kolmogorov Smirnov testleri ile desteklenmiştir.

Tablo 4. Acil Durum Eylem Planları Farkındalığı İfadelerine İlişkin Betimsel Bulgular

İfade	\bar{x}	Medyan	Standart Sapma	Çarpıklık Katsayısı	Standart Hata	Basıklık Katsayısı	Standart Hata	Sig. *
1- Çalıştığınız Kurumda Acil Durum Eylem Planları Var mı?	1,376	2,000	0,8538	-0,808	0,124	-1,143	0,247	0,00
2- Acil Durum Eylem Planları Basılı Dokümanı Gördünüz mü?	1,474	1,000	0,4999	0,103	0,124	-2,000	0,247	0,00
3- Çalıştığınız Kurumda Acil Durum Eylem Planları Eğitimi Verildi mi?	1,346	2,000	0,7693	-0,683	0,124	-0,994	2,247	0,00
4- Çalıştığınız Kurum Acil Duruma Hazır mı?	1,010	1,000	0,8299	-0,019	0,124	-1,549	0,247	0,00
5- Çalıştığınız Kurumda Acil Durum Ekipleri Oluşturulmuş mu?	1,174	1,000	0,8900	-0,349	0,124	-1,651	0,247	0,00

*Kolmogorov Smirnov- Shapiro wilk anlamlılık değeri

Tablo 4’te görüleceği üzere, ilk üç ifadenin ortalama ve medyan değerlerinin birbirinden uzak olduğu, her bir ifade için Shapiro Wilk-Kolmogorov Smirnov değerlerinin anlamlı olduğu bulunmuştur. Buna ek olarak, basıklık ve çarpıklık değerleri $\pm 1,5$ sınırları içinde olup, standart sapma ile ortalamanın oranını yüzde olarak ifade eden bağıl değişim katsayısı %35 üzerinde hesaplanmıştır. Grup içi varyansların eşitliği koşulu da sağlanmamış ($p < 0,05$), tüm bu bulgular sonucunda, ifadelerin, normallik varsayımlarını sağlamadığı görülmüştür. Bu nedenle, normal dağılım göstermeyen bu veri setinin değerlendirilmesinde parametrik olmayan testler kullanılmıştır. Dolayısıyla karşılaştırılan grup sayısının üçten fazla olduğu değişkenlerde Kruskal Wallis testi kullanılırken karşılaştırılan grup sayısı iki olan değişkenlerde ise Mann Whitney-U testinden faydalanılmıştır.

3.4. Acil Durum Eylem Planları Farkındalığı Hipotez Testleri

H1: Katılımcıların Özellikleri Acil Demografik Durum Eylem Planları Farkındalığı Üzerinde Anlamlı Bir Fark Oluşturur Hipotezi ile katılımcıların cinsiyet, yaş demografik özelliklerinin acil durum eylem planları farkındalığı üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığı test edilmiştir. Bu amaca

ilişkin analizlerde, cinsiyet değişkeni grup sayısının iki (Kadın- Erkek) olması nedeni ile Mann Whitney U Analizi, yaş değişkeni grup sayısının üçten fazla (18-24,25-34,35-44,45-54,55+) olması nedeniyle Kruskal Wallis Analizi yapılmıştır. Sonuçlar, Tablo 5 ve Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 5. Cinsiyet Değişkeni için Mann Whitney U Analiz Bulguları

İfadeler	Mann Whitney U	Z	Etki Büyüklüğü (r)	P
1-Çalıştığımız Kurumda Acil Durum Eylem Planları Var mı?	17026,00	-2,071	-0,10	0,038*
2-Acil Durum Eylem Planları Basılı Dokümanı Gördünüz mü?	15393,00	-3,758	-0,19	0,000*
3-Çalıştığımız Kurumda Acil Durum Eylem Planları Eğitimi Verildi mi?	16909,50	-2,082	-0,11	0,037*
4-Çalıştığımız Kurum Acil Duruma Hazır mı?	15301,50	-3,536	-0,18	0,000*
5-Çalıştığımız Kurumda Acil Durum Ekipleri Oluşturulmuş mu?	15526,50	-3,421	-0,17	0,001*
Acil Durum Eylem Planları Farkındalığı İfadelerinin Ortalaması (ADEPort)	15457,50	-3,235	-0,16	0,000*

* (p<0,05) Anlamlılık Gözlemlenmiştir.

Tablo 5’te görüldüğü gibi, cinsiyet değişkeni için ifadelerden en az birinde anlamlı farklılık gözlemlenmiştir (p<0,05). Ayrıca belirtilen beş ifadenin ortalaması alınarak analize dâhil edilmiş, farklılık anlamlı bulunmuştur. Katılımcıların cinsiyeti, acil durum eylem planları farkındalığı üzerinde anlamlı bir fark oluşturmaktadır. Acil durum eylem planları farkındalığı bağlamında, erkeklerin ortalamasının her bir ifade için kadınlardan yüksek olduğu belirlenmiştir.

Tabloda ‘Z’ değeri ve örneklem boyutu ile hesaplanan ‘etki değeri (r)’ de verilmiştir. Etki büyüklüğü, incelediğimiz olgu çerçevesinde, değişkenler arasındaki korelasyonel ilişkinin ne kadar kuvvetli olduğunu gösteren standart ölçüttür (Kelley ve Preacher, 2012; Murphy ve Myers, 2004: 18-40). ‘r’ değerinin 0,1 olması küçük etki, 0,3 olması orta ve 0,5 olması büyük etki olarak değerlendirilir (Cevahir, 2020:22). Bu çalışmada etki değerleri küçük etki olarak bulunmuştur.

Tablo 6. Yaş Değişkeni için Kruskal Wallis Analiz Bulguları

Puan	Gruplar	N	Ort. (M)	X ²	SD	P
Acil Durum Eylem Planları Farkındalığı	18-24	125	182,90	15,082	4	0,005
	25-34	206	190,08			
	35-44	39	225,23			
	45-54	13	256,62			
	55+	7	300,86			

(SD: Serbestlik Derecesi.) * (p<0,05) Anlamlılık Görülmüştür.

Tablo 6’da görüldüğü gibi, yaş değişkeni için ifadelerden en az birinde anlamlı farklılık görülmüş, farklılığın hangi yaş gruplarından kaynaklandığının bulunmasına ilişkin olarak Post-Hoc analizi yapılmıştır. Parametrik olmayan verilerin analizinde kullanılan Post-Hoc testlerden varyansın eşit olmadığı durumlar için kullanılan Tamhane T2 seçilerek veriler değerlendirilmiş ve sonuçlar Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Yaş Değişkeni için Post-Hoc Analiz Bulguları

Yaş (i)	Yaş (j)	Ortalamalar Arasındaki Fark (i-j)	P
18-24	25-34	-0,04448	0,997
	35-44	-0,20258	0,122
	45-54	-0,32566	0,070
	55+	-0,50149	0,000*
25-34	18-24	0,04448	0,997
	35-44	-0,15810	0,282
	45-54	-0,28118	0,141
	55+	-0,45700	0,000*
35-44	18-24	0,20258	0,122
	25-34	0,15810	0,282
	45-54	-0,12308	0,973
	55+	-0,29890	0,024
45-54	18-24	0,32566	0,070
	25-34	0,28118	0,141
	35-44	0,12308	0,973
	55+	-0,17582	0,779

	18-24	0,50149	0,000*
	25-34	0,45700	0,000*
55+	35-44	0,29890	0,024
	45-54	0,17582	0,779

* ($p<0,05$) Anlamlılık Görülmüştür.

Tablo 7’de görüldüğü üzere; 55+ yaş gruplarının yanıtları 18-24 ve 25-34 yaş grubundaki katılımcıların yanıtlarından anlamlı olarak farklılaşmış, acil durum eylem planları farkındalığının 55+ yaş katılımcılar düzeyinde yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulguyu 45-54 ve 35-44 yaş grupları takip etmektedir.

H₂: Eğitim Müfredatında Acil Durum ve Afet Yönetimi Konularında İçeriğin Olması Acil Durum Eylem Planları Farkındalığı Üzerinde Anlamlı Bir Fark Oluşturur Hipotezi ile eğitim müfredatında acil durum ve afet yönetimi konularında içeriğin olmasının, acil durum eylem planları farkındalığı üzerinde anlamlı bir fark oluşturup oluşturmadığı incelenmiştir. Katılımcılar: ön lisans, lisans, lisansüstü düzeyde İSG eğitimi almış olanlar, temel İSG eğitimi almış olanlar ve İSG Eğitimi almayanlar olarak üç kısma ayrılmıştır. Bu üç grup düzeyinde farklılaşmanın incelenmesinde, Kruskal Wallis analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 8’ de verilmiştir.

Tablo 8. Müfredat Durumu Değişkeni için Kruskal Wallis Analiz Bulguları

Puan	Gruplar	N	Ort. (M)	X ²	SD	P
Acil Durum Eylem Planları Farkındalığı	İSG Öğrenim Gören	258	204,26	17,692	2	0,00
	Temel İSG Eğitimi alan	61	215,99			
	İSG Eğitimi Almayan	71	146,06			

(SD: Serbestlik derecesi, X²: Ki kare). * ($p<0,05$) Anlamlılık Görülmüştür.

Tablo 8’de görüldüğü üzere, tüm ifadeler en az bir grup için farklılaşmaktadır. Bu farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını bulmak için Post-Hoc analizi yapılmış, Post-Hoc testlerden Tamhane seçilmiştir. Sonuçlar, Tablo 9’da sergilenmiştir.

Tablo 9. Müfredat Durumu Değişkeni için Post-Hoc Analiz Bulguları

Eğitim Durumu (i)	Eğitim Durumu (j)	Ortalamalar Arasındaki Fark (i-j)	P
İSG Öğrenim Gören	Temel İSG Eğitimi alan	-0,03955	0,913
	İSG Eğitimi Almayan	0,26149	0,000*
Temel İSG Eğitimi alan	İSG Öğrenim Gören	0,03955	0,913
	İSG Eğitimi Almayan	0,30104	0,002*
İSG Eğitimi Almayan	İSG Öğrenim Gören	-0,26149*	0,000*
	Temel İSG Eğitimi alan	-0,30104*	0,002*

* (p<0,05) Anlamlılık Görülmüştür.

Yapılan Post-Hoc analizi incelendiğinde; İSG eğitimi almayan katılımcıların yanıtlarının, İSG eğitimi alan ve İSG temel eğitimi almış bireylerin yanıtlarından anlamlı olarak farklılaştığı ortaya konulmuştur. Grup sıralarına göre, Temel İSG eğitimi almış katılımcıların farkındalığının diğerlerine göre daha yüksek çıktığı sonucuna ulaşılmıştır. Sonuç olarak *H2* hipotezi kabul edilmiştir.

Son olarak, *H3*: Katılımcıların Öğretim Düzeyi Acil Durum Eylem Planları Farkındalığı Üzerinde Anlamlı Bir Fark Oluşturur Hipotezi ile ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde öğrenim görmüş katılımcıların yanıtları karşılaştırılmıştır. Bu dört grup için farklılaşmanın incelenmesinde Kruskal Wallis analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 10’ da sergilenmiştir.

Tablo 10. Öğretim Düzeyi Değişkeni için Mann Whitney U Analiz Bulguları

Puan	Gruplar	N	Ort. (M)	X2	SD	P
Acil Durum	Ön lisans	39	131,44			
Eylem Planları Farkındalığı	Lisans	114	118,04	10,598	3	0,014
	Yüksek Lisans	95	135,96			
	Doktora	10	191,25			

(SD: Serbestlik derecesi, X2: Ki kare). * (p<0,05) Anlamlılık Görülmüştür.

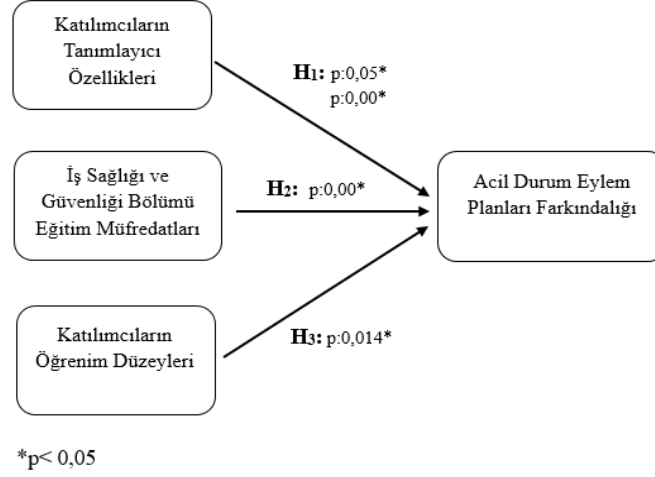
Tablo 10’da görüldüğü üzere, ifadelerden dördü en az bir grup için farklılaşmaktadır. Bu farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını bulmak için Post-Hoc analizi yapılmış ve Post-Hoc testlerden Tamhane seçilmiştir. Sonuçlar, Tablo 11’de sergilenmiştir.

Tablo 11. Öğretim Düzeyi Değişkeni için Post-Hoc Analiz Bulguları

İSG Öğretim Düzeyi (i)	İSG Öğretim Düzeyi (j)	Ortalamalar Arasındaki Fark (i-j)	P
Ön lisans	Lisans	0,06545	1,000
	Yüksek Lisans	-0,05139	1,000
	Doktora	-0,38718	0,002*
Lisans	Ön lisans	-0,06545	1,000
	Yüksek Lisans	-0,11684	0,588
	Doktora	-0,45263	0,000*
Yüksek Lisans	Ön lisans	0,05139	0,811
	Lisans	0,11684	0,295
	Doktora	-0,33579	0,001*
Doktora	Ön lisans	0,38718	0,002*
	Lisans	0,45263	0,000*
	Yüksek Lisans	0,33579	0,001*

* ($p < 0,05$) Anlamlılık Görülmüştür.

Yapılan Post-Hoc analizi incelendiğinde; ön lisans, lisans, yüksek lisans düzeylerinde eğitim almış bireylerin yanıtlarının anlamlı olarak farklılaşmadığı, buna karşın doktora düzeyinde İSG eğitimi almış katılımcıların yanıtlarının diğer üç grupta anlamlı olarak farklılık gösterdiği görülmüştür. Afet ve Acil durum konularında, tanımlayıcı özelliklerin ve müfredat içeriklerinin, katılımcıların yanıtları üzerinde etkisinin incelendiği çalışmada; test edilen hipotezler ve araştırma bulguları Şekil 2. de özetlenmiştir.

Şekil 2. Kavramsal Model Sonuçları

4. Tartışma

Farklı düzeylerde İSG eğitimi almış ve bu eğitimi almamış katılımcılarla yürütülen bu çalışmada; katılımcıların %27,4'ünün herhangi bir afet ve acil durum eğitimi almadığı ve %11,3'ünün bugüne kadar herhangi bir afet ya da acil durum (deprem, salgın, patlama, yangın vb.) yaşamadığı görülmüştür. Özkazanç ve Yüksel'in (2015: 747) Şehir Bölge Planlama Bölümü öğrencileri üzerinde yürüttüğü çalışmada afet ve acil durumlara ilgili eğitim almayanların oranının %84,5 düzeyinde olması, son beş yıllık süreçte bu alana duyulan ilginin ve bu alanda verilen eğitimlerin arttığına işaret ettiği ifade edilebilir. Bu çalışmada, İSG eğitimi almamış kişilerin de afet ve acil durum konularında en az bir eğitim almış olması (Evet: %72,6) bu yargıyı desteklemektedir.

Çalışmada katılımcılara, çalıştıkları (veya öğrenim gördükleri) kurumlara ilişkin acil durum eylem planlarının varlığı ve bu plandaki ekiplerin bilinirliğine yönelik sorular yöneltilmiştir. Katılımcıların, %32,3'ü bu planların varlığından haberdar değildir. %12,9'u ise acil durum ekiplerinin olmadığını belirtmiştir. Acil durum ekipleri bulunan kurumların %23,7'sinde ise bu ekiplerdeki görev dağılımı bilinmemektedir. Literatürde bu planların ve planlarda yer alan ekiplerin bilinirliğine yönelik çalışmalar çoğunluktadır. İytemür' ün (2020: 142) Hacettepe Üniversitesi'nde çalışan hemşirelerin 'Hastane Acil Durum Planları (HAP)' hakkındaki farkındalığını incelediği çalışmada; katılımcıların %20'sinin bu planlardan haberdar olmaması, %53'ünün acil durum planlarındaki görevlerini bilmeyişleri, benzer şekilde Parlak' ın (2019: 35) sağlık çalışanlarının acil durum

eylem planları farkındalıklarını incelediği çalışmasında katılımcıların %51,5'inin acil durum planlarındaki görevlerini bilmeyişleri, bu konuda geliştirilmesi gereken alanları ortaya koymaktadır.

Acil durum eylem planları hakkında bireylerin bilgi düzeylerindeki farklılıklar literatürdeki çalışmaların bu alanlarda yoğunlaşmasına zemin hazırlamıştır. Katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim durumu gibi tanımlayıcı özelliklerinin farkındalığı nasıl etkilediği birçok yazar tarafından incelenmiştir. Bu çalışmada, test edilen H1 hipotezi kapsamında; katılımcıların cinsiyet, yaş ve eğitim durumu gibi tanımlayıcı özelliklerine göre, acil durum eylem planları konusunda verdikleri yanıtların anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur. Erkeklerin kadınlara göre; bu planların hazırlanması, uygulanması, ekiplerde görev alma konularında katılımlarının daha yüksek düzeyde olduğu söylenebilir. Parlak'ın (2019: 42) çalışmasında da benzer sonuçlar bulunmuştur. Buna karşın Gerdan (2014: 167) ise cinsiyetin farkındalığa etkisi konusunda anlamlı farklılıklar olmadığını ifade etmiştir. Acil Durum Planlarının oluşturulması ve uygulanması sürecinde kadınların katılımının artırılması sonucunda acil durum planlarındaki farkındalıklarının yükseltilmesinin sağlanabileceği söylenebilir.

Katılımcıların yaşlarının acil durum eylem planları farkındalığına etkisi incelendiğinde ise, 55+ yaş grubundaki bireylerin farkındalığının daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu yaş grubundaki katılımcıların İSG temel eğitimi almış öğretmenler ve doktora düzeyinde İSG eğitimi almış bireylerden oluştuğu bilinmektedir. Benzer şekilde 35-44 ve 45-54 yaş grubu katılımcıların bireysel farkındalığı da yüksek bulunmuştur. Bu sonuç, acil durum eylem planlarının hazırlanmasında bu yaş grubundaki bireylerin katılımının daha fazla olduğu ve eğitim düzeyinin farkındalığa etkisi ile açıklanabilir. Ayrıca temel İSG eğitimi almış, bu konularda bilgi sahibi ve toplumda eğitici rolü üstlenen öğretmenlerin 35-55 yaş aralığında yoğunlaşmış olması, bu yaş gruplarında farkındalığın anlamlı bulunmasını sağlamıştır. Gerdan (2014: 164) farkındalık düzeyinin en yüksek (Ort.= 44,51) 40 yaş ve üstü grupta olduğunu, yaş grubu ile pozitif bağlantı olduğunu belirtmişlerdir. Parlak (2019: 41) ve İytemür ve Tekeli Yeşil de (2020) çalışmalarında yaş değişkeninin, acil durum eylem planları farkındalığına etkisini incelemişlerdir. İytemür ve Tekeli Yeşil (2020: 141) çalışmasında yaş ile hastane acil durum planlarındaki farkındalık düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu belirtirken, Parlak (2019: 41) acil durum eylem planları farkındalığı ile yaş değişkeni arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığını belirtmiştir.

Acil durum eylem planları konusunda test edilen H2 hipotezi kapsamında, bireylerin öğrenim gördükleri alanın farkındalığa etkisine yönelik analizler incelendiğinde, İSG öğrenimi gören (M: 204,26) veya bu eğitimi almış (M: 215,99) katılımcıların farkındalıkları daha yüksek bulunmuştur. Afet ve acil durum, risk analizi, önleme, zarar azaltma vb. ders içeriklerinin bulunduğu

eğitim süreçlerine dâhil olan katılımcıların yanıtları bu eğitimi almayan katılımcıların yanıtlarından anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Özkazanç ve Yüksel (2015: 745), yükseköğrenim gören öğrencilerin eğitim müfredatlarının afet farkındalığı üzerinde etkisi üzerine yürüttükleri çalışmada, eğitim müfredatlarındaki bu açığa dikkat çekmişlerdir. Öğrencilerin, afet öncesi hazırlık, afet sırasındaki ve afet sonrası davranışlarını inceleyerek, bu alanlarda eğitime duyulan ihtiyacın üzerinde durmuşlardır. Gerdan'ın (2014: 167) farklı bölümlerden öğrencilerin katılım sağladığı çalışmasında, afet, yer bilimi vb. alanlarda eğitim gören öğrencilerin farkındalıkları daha yüksek bulunmuştur. Yine benzer şekilde çalışmada afet eğitimi almış öğrencilerin farkındalıkları daha yüksek bulunmuştur. Bu alanda bir diğer çalışma olan, Koçak ve Kara (2019: 1143) da benzer sonuçlar içermektedir. Acil yardım ve afet yönetimi bölümü öğrencileri ile kamu yönetimi öğrencilerinin birlikte katılım sağladığı çalışmada, afet ve acil durum konularında; acil yardım ve afet yönetimi bölümü öğrencilerinin yanıtları anlamlı olarak farklılaşmasa da bilgi düzeyleri daha yüksek bulunmuştur. Ersel ve diğ. (2009: 120) acil durum uzmanlarının afet farkındalığını inceledikleri çalışmada, afet hazırlıklarının istenen düzeyde bulunmaması nedeni ile afet hazırlıkları konularının çekirdek müfredata eklenmesi gerektiğine dikkat çekmişlerdir. İncelenen Çalışmalar araştırmada test edilen ve anlamlı bulunan H2 hipotezini destekler niteliktedir. Bireylerin eğitim gördükleri alanda acil durum ve afet konularında içerikler bulunması ile acil durum ve afet konularındaki bilgi düzeyleri arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu söylenebilir.

Afet yönetimi ile ilgili içerik veya derslerin yer aldığı İSG alanında öğrenim gören katılımcıların bu alandaki ihtisas düzeylerinin, acil eylem planları farkındalığına etkisinin test edildiği H3 hipotezine ilişkin yapılan analizlerde; katılımcıların yanıtlarının, ön lisans, lisans, yüksek lisans düzeylerinde anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı, doktora düzeyinde ise anlamlı bir şekilde farklılaştığı bulunmuştur. Dolayısıyla, acil durum eylem planları farkındalığının İSG alanında doktora diplomasına sahip katılımcılarda daha yüksek olduğu söylenebilir. Acil durum ve afet yönetimine yönelik derslerin bulunduğu bölümlerde eğitim gören bireylerin eğitim düzeylerinin, farkındalığa doğrudan etkisinin var olduğunu gösteren kesin bir bulgu olmamakla birlikte, eğitim düzeyi ile bu alanda faydalanılan eğitim materyal ve içeriğinin artışı arasında bir ilişkinin varlığına işaret edilebilir. Ön lisans (M: 131,44) ve yüksek lisans (M: 135,96) öğrencilerinin yanıtlarının sıralamaları da bunu destekler niteliktedir. Gerdan da (2014: 164) çalışmasında acil durum ve afet yönetimi konularında akademik personel, idari personel ve öğrencilere yönelik farkındalık araştırması yürüterek genel öğrenim düzeyinin farkındalığa etkisini incelemişlerdir. Çalışmalarında akademik personelin (Ort. = 43.07) farkındalık seviyesinin idari personele göre (Ort. = 40.77) yüksek bulunması, genel öğretim düzeyi ile afet

farkındalığı arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir. Ayrıca araştırmaya katılan öğrencilerin sınıflarına göre, doğal afetlerle ilgili farkındalık düzeylerinin anlamlı bir farklılık gösterdiğini bulunmuştur. 4. sınıf öğrencilerinin farkındalık düzeyi (M= 39.7546), 1. Sınıf öğrencilerinden (M= 38.3605) daha yüksektir. Bu çalışmada, Temel İSG eğitimi almış ve farklı alanlarda lisans, lisansüstü düzeylerde eğitim gören katılımcıların farkındalıklarının yüksek bulunması; ihtisas alanından bağımsız olarak eğitimin farkındalık üzerindeki etkisinin anlamlı olduğu ifade edilebilir. Afet ve acil durum konularında bu alandaki eğitim düzeyinin farkındalığa etkisine ilişkin analizimiz literatürde ilk olma özelliği taşımaktadır. İSG doktora düzeyinde olan katılımcıların farkındalık düzeyinin yüksek olması ve diğer öğrenim düzeylerinde azalan bir eğride ortalamalar bulunması bu hipotezi destekler niteliktedir.

Sonuç ve Öneriler

Afetlerin etkisinin azaltılması ve afetler sonucunda yaşanan maddi ve manevi kaybın en aza indirilmesi, öncelikle toplumdaki her bireyin eğitimi ile mümkün olmaktadır. Bu ihtiyacın ortaya konulmasında, yüksek eğitim müfredatlarında afet ve acil durum hazırlık faaliyetlerine ilişkin ders ve uygulamaların olduğu bölümlerde eğitim almış bireylerin farkındalıklarının tespiti önemlidir.

Bu çalışmada; afet ve acil durum yönetiminde, afet öncesi hazırlık süreçlerinin iyileştirilmesi, afet müdahale süreçlerindeki farkındalığın artırılması konularında, eğitime duyulan gerekliliğe işaret etmek amaçlanmıştır. Acil durum müdahale planlarının bilinirliği, öğretim süreçlerinde okutulan müfredatın içeriği ile doğrudan ilişkilidir. Bu çalışmada analiz edilen üç hipotezin de kabul edilmesi, bu tezi destekler niteliktedir. Eğitim öğretim müfredatına afet ve acil durum konularında içerik eklenmesi ve afet eğitiminde merkezi yönetim, yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşlarının koordineli bir şekilde çalışmaları fayda sağlayacaktır. Tasarlanacak eğitim programlarının teorik süreçlerin yanı sıra uygulamalarla desteklenmesi, afet ve acil durum duyarlılığını arttıracaktır. Eğitim süreci içinde yer almayan bireylere ilişkin afet ve acil duruma hazırlık eğitimleri verilerek acil durum planlarının bilinirliği artırılmalıdır.

Üniversitelerde acil durum ve afet farkındalığına yönelik verilen eğitimlerde ortak bir ders müfredatı bulunmamaktadır. Bu konuda genel bir eğitim içeriğinin belirlenmesi ve bölüm fark etmeksizin tüm eğitim kurumlarında bu alana yönelik ihtiyacın giderilmesi, toplumun afet direncini arttırmaya katkı sağlayacaktır.

Acil durum ve afet farkındalığının artırılmasında, bir diğer önemli husus eğitimlerin kalitesidir. Bu alanda yapılan çalışmalarda göstermektedir alanında

yetkin kişiler tarafından verilen eğitimler daha başarılı olmaktadır. Bu nedenle genel ve ortak bir eğitim çerçevesi oluşturmanın yanında, alanında uzman akademisyen ve eğitimlerce bu eğitimlerin verilmesi, eğitimlerin başarı oranını da yukarıya taşıyacaktır.

Son olarak, İSG alanında eğitim alan katılımcılar üzerinde yapılan bu çalışmanın yanı sıra, eğitim müfredatında acil durum ve afet yönetimi konularında içeriğin bulunduğu diğer bölümlerde de benzer araştırmaların tekrarlanması ve elde edilecek sonuçların karşılaştırılmasının afet ve acil durum farkındalığının artırılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Abbott, Martin L. (2014), *Understanding Educational Statistics Using Microsoft Excel And SPSS* (United States: John Wiley & Sons).
- Al-Hajj, Samar, Hadi Abou-El-Hassan, Lana Khalil, Haytham Kaafarani, Mazen El Sayed (2020), "Hospital disaster and emergency (HDEP) in Lebanon: A national comprehensive assessment", *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 51, <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2020.101889>.
- AlQahtany, Ali ve İsmaila Rimi Abubakar (2020), "Public perception and attitudes to disaster risks in a coastal metropolis of Saudi Arabia", *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 44, <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2019.101422>.
- Al Thobaity, Abdullellah, Virginia Plummer, Kelli Innes, Beverley Copnell (2015), "Perceptions of knowledge of disaster management among military and civilian nurses in Saudi Arabia", *Australasian Emergency Nursing Journal*, 18(3): 156-164.
- Aydoğan, Zeynep (2021), "Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimleri ve Bu Eğitimin Çevre Sağlığı Farkındalığına Etkisi", *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1): 261-284.
- Brockie, Lauren ve Evonne Miller (2017), "Older adults' disaster lifecycle experience of the 2011 and 2013 Queensland floods", *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 22: 211-218.
- BM (2015), *Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi*. http://uclg-mewa.org/upload/file/748e86d91ae4409e9188794ddb6c004d/Sendai_TR.pdf (07.04.2022).
- Canbey Özgüler, Verda (2020), "Türkiye'de Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Lisansüstü Tezlerinin 'Sosyal Politika' Bağlamında Değerlendirilmesi", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 78: 1-45.
- Cevahir, Egemen (2020), *SPSS ile Nicel Veri Analizi Rehberi* (İstanbul: Kibele Yayıncılık).
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü (ÇSGB-İSGÜM) (2017), *Acil Durum Planı Hazırlama Rehberi* <https://www.ailevecalisma.gov.tr> (06.04.2022).

- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı - İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü (ÇSGB-İSGÜM) (2019), *İş Sağlığı ve Güvenliği Kayıt, Takip ve İzleme Programı*, <https://isgkatip.ailevecalisma.gov.tr/Logout.aspx> (07.04.2022)
- Çınar, Ömer ve Fatma Temelli (2017), "Üniversite Öğrencilerinin Akademik Başarılarını Etkileyen Örgütsel Faktörler Ölçeğinin Geliştirilmesi: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Örneği", *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2): 33-55.
- Ersel, Murat, Ersin Aksay, Selahattin Kıyan (2009), "Türkiye'deki Acil Tıp Anabilim Dallarının Afetlere Hazırlık ve Eğitim Düzeyleri", *Türkiye Acil Tıp Dergisi*, 9(3): 115-121.
- Gerdan, Serpil (2014), "Determination of Disaster Awareness, Attitude Levels and Individual Priorities at Kocaeli University", *Eurasian Journal of Educational Research*, 55: 159-176.
- Gökgöz, Berru İzel, Zeynep Yeşim İlerisoy, Asena Soyluk (2020), "Acil Durum Toplanma Alanlarının AHP Yöntemi ile Değerlendirilmesi", *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, (19):935-945.
- Günaydın, Mücahit (2019), "Afetle Mücadelenin Dört Evresi", *15. Ulusal Acil Tıp Kongresi*, 1-33.
- Howitt, Dennis ve Duncan Cramer (2011), *Introduction To SPSS Statistics In Psychology: For Version 19 and Earlier* (New York: Prentice Hall).
- İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (2019),<https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu> (06.04.2022)
- İytemür, Aysun, Sıdika Yeşil Tekeli (2020), "Bir Üniversite Hastanesinde Çalışan Hemşirelerin Hastane Afet ve Acil durum Planları ile İlgili görüşlerinin İncelenmesi", *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 7(2):138-148.
- İstanbul Üniversitesi (2021), *Açık Öğretim Fakültesi Ders Notu*, https://cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/20_21_Guz/acil_durum_ve_kurtarma/1/index.html (07.04.2022)
- Kaluarachchi, Yamuna (2013), "The awareness of two stakeholders and the resilience of their built assets to extreme weather events in England", *International Journal of Disaster Resilience in the Built Environment*, 4(3): 297-316.
- Karaman, Zerrin Toprak (2018), "Afetlerde Erken Uyarı ve Toplumsal Farkındalık Yaratmada Etkili Kamu Politikaları", *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2): 493-517.
- Karamık, Savaş ve Ulvi Şeker (2015), "İşletmelerde İş Güvenliğinin Verimlilik Üzerine Etkilerinin Değerlendirilmesi", *Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 3(4):575-584.
- Kelley, Ken ve Kristopher J. Preacher (2012), "On effect size", *Journal of Psychological Methods*, 17: 137-152.
- Koçak, Hüseyin ve Mustafa Kara (2019), "Türkiye'de Acil yardım ve Afet Yönetimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Öğrencilerinin Afet Yönetimi ve Güvenlik Konularındaki Bilgi Düzeyinin Belirlenmesi", *13. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu Tam Metin Bildiri Kitabı*, 1138-1156.
- Lind, Douglas A., William G. Marchal, Samuel A. Wathen (2006), *Basic Statistics For Business & Economics* (Boston: McGraw-Hill/Irwin)
- MacDonald, Edith, Victoria Johnson, Maureen Gillies, David Johnston (2017), "The Impact of A Museum-Based Hazard Education Program on Students, Teachers and Parents", *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 21: 360-366.
- McKillup, Steve (2011), *Statistics Explained: An Introductory Guide For Life Scientists* (Cambridge: Cambridge University Press, 2nd.).
- Mızrak, Sefa (2018), "Eğitim, Afet Eğitimi Ve Afete Dirençli Toplum", *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1): 56-67.

- Murphy, Kevin ve Brett Myers (2004), *Statistical power analysis: A simple and general model for traditional and modern hypothesis tests* (USA: Laurance Erlbaum Associates Inc)
- Oliveira, Ricardo, Sandra Oliveira, Jose Zêzere, Xavier Viegas (2020), "Uncovering the perception regarding wildfires of residents with different characteristics", *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 43, <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2019.101370>
- Özkazanç, Seher ve Ülkü Yüksel (2015), "Evaluation of Disaster Awareness and Sensitivity Level of Higher Education Students", *Procedia- Social and Behavioral Sciences*, 197: 745-753.
- Parham, Martin, Richard Teeuw, Carmen Solana, Simon Day (2021), "Quantifying the impact of educational methods for disaster risk reduction: A longitudinal study assessing the impact of teaching methods on student hazard perceptions", *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 52, <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2020.101978>
- Parlak, Mehmet (2019), *Sağlık Sektöründe Çalışan Kamu Personelinin Acil Durum Eylem Planı ve İş Sağlığı ve Güvenliği Farkındalığının Tespiti: Çanakkale Örneği*, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay> (07.04.2022).
- Shah, Ahmad, Zaiwu Gong, İndrajit Pal, Ruiling Sun, Wahid Ulah, Gowhar Wani (2020), "Disaster risk management insight on school emergency preparedness – A case study of Khyber Pakhtunkhwa, Pakistan", *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 51, <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2020.101805>.
- Soy, Emel (2010), *İş Sağlığı ve Güvenliğinin Sağlanmasında Devletin Rolündeki Değişim (OHSAS 18001 Örneği)*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay> (07.04.2022).
- Tabachnick, Barbara, Linda Fidell, (2019), *Using Multivariate Statistics* (USA: Pearson Inc.).
- Teo, Melissa, Ashantha Goonetilleke, Alireza Ahankoob, Kaveh Deilami, Marion Lawie (2018), "Disaster awareness and information seeking behaviour among residents from low socio-economic backgrounds", *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 31: 1121-1131.
- Creative Research Systems (1982), *Numune boyutu hesaplama*, <https://www.surveysystem.com/sscalc.htm> (07.04.2022).
- Ural, Ayhan ve İbrahim Kılıç (2011), *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi* (Ankara: Detay Yayıncılık).
- Varol, Asaf (2019), "Afet Yönetimi, Afet Eğitimi ve Afet Farkındalığı: Amerika Örneği", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(1): 193-204.
- Wilcox, Rand (2011), *Modern Statistics For The Social And Behavioral Sciences* (Florida: Practical Introduction. CRC Press).
- Yıldızbaşı, Abdullah ve Lütfü Gür (2020), "Unmanned Aerial Systems Assisted Disaster Response Decision with AHP and TOPSIS Method", *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 20: 56-66.